

Σάββας Στρούμπος

«Είμαι πάντα με το μέρος των αντιστάσεων και των
εξεγέρσεων»

Ειρήνη Δρίβα

13/12/2022

**Απόφοιτος του Εθνικού Θεάτρου με μεταπτυχιακές σπουδές στο
Πανεπιστήμιο του Exeter της Αγγλίας, ο Σάββας Στρούμπος
επιστρέφει στον Κάφκα αναζητώντας τη σχέση του ανθρώπου με τη
φύση και τον ίδιο του τον εαυτό.**

Ο Σάββας Στρούμπος είναι ένας από τους πιο σημαντικούς δημιουργούς της γενιάς του. Δεν είναι μόνο οι πάντα καλοδουλεμένες παραστάσεις που πρωταγωνιστεί είτε ως ηθοποιός είτε ως σκηνοθέτης. Είναι ο τρόπος του να παρατηρεί και να στέκεται απέναντι στην ίδια τη ζωή. Το αποτύπωμα ενός ανθρώπου με βαθιά γνώση της θεατρικής τέχνης αποδεσμευμένο από οποιαδήποτε καλλιτεχνική εμμονή. Με την Ομάδα Σημείο Μηδέν επιστέφει στον πάντα επίκαιρο Φραντς Κάφκα και στην “Αναφορά σε μια ακαδημία”. Στη συζήτησή μας επαναλάμβανε συχνά τη λέξη ελευθερία. Εγώ το μόνο που θα πω είναι πως στο Θέατρο ΑΤΤΙΣ – Νέος Χώρος συμβαίνει κάτι μαγικό. Κάτι απελευθερωτικά ουσιαστικό που μας αφορά όλους.

Γιατί επέστρεψες στον Κάφκα;

Για εμένα ο Κάφκα ανήκει σε αυτή τη μικρή ομάδα συγγραφέων -εκεί που βρίσκεται κι ο Μπέκετ και ο Χάινερ Μύλλερ- που τους χαρακτηρίζω τραγικούς του 20ου αιώνα. Στην περίπτωση του Κάφκα έχουμε αυτή την βαθιά αγωνία για την ανθρώπινη κατάσταση και πώς αυτή ριζώνει στον παρόντα χρόνο σε μια εποχή που μοιάζει πολύ με τη δική μας. Μια εποχή κρίσεων, πολέμων, μεταβάσεων και ξεσηκωμών. Ο Κάφκα αισθάνεται αυτό το ριζωμα του ανθρώπου σε αυτή τη μορφή της ζωής ως κάτι βαθιά αδιέξοδο που με τη σειρά του είναι η μήτρα της τραγικής ύλης. Αυτή του όμως η αγωνία δεν εκφράζεται με τρόπο τραγικό. Δεν αφηγείται μεγάλες και ηρωικές πράξεις όπως συναντούμε στα αρχαία κείμενα. Αντίθετα ο

τρόπος έκφρασης του τραγικού πυρήνα είναι ο σαρκασμός. Είναι η κριτική σαρκαστική στάση. Η σκωπτική διάθεση και διάσταση, η αυτοκριτική. Με διαφορετικούς τρόπους αλλά με παρόμοια τα θεμελιώδη συστατικά που συναντάμε και στους συγγραφείς που ανέφερα πριν. Αυτό για εμένα είναι πάρα πολύ γοητευτικό. Το “Αναφορά σε μια ακαδημία” άρχισε να με απασχολεί όταν κάναμε πρόβες για τις “Ευτυχισμένες Μέρες” του Μπέκετ με την Αννέζα Παπαδοπούλου. Όταν ξεκινήσαμε να δουλεύουμε πολύ σύντομα ήρθε η δεύτερη φάση της πανδημίας και επειδή δεν θέλαμε να διακόψουμε την εργασία μας αποφασίσαμε να δουλεύω ατομικά με τον κάθε και την καθεμία ηθοποιό για όσο καιρό δεν μας επιτρεπόταν να βρεθούμε. Δούλευα περίπου δέκα ώρες την ημέρα διαιρεμένες σε τρία τρίωρα. Έτσι, μέσα στη δυσκολία και μέσα από τα εμπόδια μας δόθηκε η ευκαιρία για μια πολύ σημαντική σπουδή πάνω σε αυτό το σπουδαίο διήγημα του Κάφκα. Να συναντηθούμε στην εξόρυξη των βαθύτερων δημιουργικών του υλικών. Αυτό που νιώσαμε όλοι ήταν μέσα στη συνθήκη του φόβου που ζούμε και του περιορισμού, της ψυχοσωματικής διανόησης πως το Σώμα των ηθοποιών μπορεί να ανταποκριθεί στην αναμέτρηση και επικοινωνία με το συγκεκριμένο υλικό. Οπότε ήταν για εμάς μια ανάσα, μια δημιουργική διέξοδος.

Σε έλκει ο άνθρωπος και η ελευθερία του όπως αυτή ορίζεται σε ένα περιχαρακωμένο κοινωνικό πλαίσιο;

Για εμένα η ελευθερία είναι ένα τραγικό ζητούμενο. Δεν είναι απλώς ένα ουτοπικό πρόταγμα. Είναι ένα τραγικό ζητούμενο και για αυτό προϋποθέτει την άμεση ανάληψη ευθύνης ατομικά και συλλογικά σε μια διαρκή διαδικασία εύρεσης του μέτρου. Μια ελευθερία όπου δεν έχει κανένα θεό και κανένα δόγμα, κανένα ιερό βιβλίο να σου πει τι πρέπει να κάνεις. Είναι η ατομικότητα και η συλλογικότητα που με τη δική τους εναγώνια ελεύθερη βούληση πρέπει να δημιουργήσουν τους όρους της ζωής τους.

Φεύγοντας από την παράσταση παρά το δυσοίωνο κείμενο του Κάφκα αισθάνθηκα μια συγκρατημένη αισιοδοξία, μια παρηγοριά για αυτό που μπορεί να έρθει.

Η ανάσα που ένιωσες έχει να κάνει με την πόρτα που ανοίγει ο Κάφκα στο χάος της ανθρώπινης ελευθερίας. Θέλει απόφαση και δύναμη για να είσαι ελεύθερος. Να αναλάβεις την ευθύνη της ελευθερίας σου. Κανείς

δεν μπορεί να αναλάβει αυτό το χρέος για εσένα. Μόνοι μας οφείλουμε να το αναζητήσουμε σε ατομικό και ύστερα σε συλλογικό επίπεδο.

Η πειθαρχία των ηθοποιών πάνω στη σκηνή μου έκανε ιδιαίτερη εντύπωση. Κάθε κίνηση, κάθε παύση και λόγος ήταν απόλυτα ελεγχμένος και κατά κάποιο τρόπο όλο αυτό ήταν απελευθερωτικό.

Αυτό που αναφέρεις μου δίνει ένα πάτημα να μοιραστώ μια σειρά από σκέψεις πάνω στον τρόπο που δουλεύουμε. Είναι γνωστό πως στο υπέδαφος της δουλειάς μας σε ό,τι αφορά και την εκπαίδευση των ηθοποιών αλλά και την ανάπτυξη της δημιουργικής διαδικασίας υπάρχει η μέθοδος Τερζόπουλου. Πρόκειται για μια ψυχοφυσική μέθοδος εκπαίδευσης των ηθοποιών για την ενεργοποίηση του σώματος και της φωνής, των αντανακλαστικών, των αισθήσεων και της φαντασίας - αισθητηριακής και συγκινησιακής-. Η μέθοδος στηρίζεται στη μέθοδο του αέρα, της αναπνοής. Της ζωικής και ζωτικής ενέργειας. Στην μέθοδο εργασίας μας υπάρχει ο αένας αυτοσχεδιασμός. Μια μορφή ψυχοσωματικού αυτοσχεδιασμού όπου συνεργαζόμαστε με τον καθένα ηθοποιό ξεχωριστά σε αυτή τη διαδικασία εξόρυξης των βαθύτερων στιβάδων του δημιουργικού του υλικού. Τελικά, δημιουργούμε μια παρτιτούρα ψυχοσωματικών λειτουργιών όπου τα πάντα είναι μετρημένα. Στο κάθε άτομο και σε όλη την ομάδα μαζί.

Εδώ συναντιόμαστε με την παράδοση του φορμαλισμού;

Η μέθοδος αυτή σίγουρα πατάει πάνω στη παράδοση του φορμαλισμού. Η παράδοση κρατάει τουλάχιστον ενάμιση αιώνα. Αλλά τι είναι ο φορμαλισμός; Είναι η ποιητική κωδικοποίηση του υλικού. Ο ηθοποιός μέσα στη διαδικασία του μετασχηματισμού του ποιητικού υλικού του αισθάνεται ελεύθερος γιατί η φόρμα την οποία τελικά υπηρετεί δεν έρχεται να του επιβληθεί από τα πάνω αλλά εκπορεύεται από το δικό του σώμα.

Έχει λίγο αφοριστεί ο φορμαλισμός στη τέχνη τα τελευταία χρόνια;

Ακριβώς, γιατί πολλές φορές φοβόμαστε και τους όρους. Δεν πρέπει να γυρίσουμε πίσω σε μια εποχή όπου τους καλλιτέχνες οι οποίοι αποκαλούνταν φορμαλιστές τους εκτελούσαν όπως τον Μέγερχολντ. Στην αρχαιότητα και πριν από την τραγωδία, από το διθύραμβο, αυτοί οι διονυσιακοί χοροί είχαν παρτιτούρα ψυχοσωματικών λειτουργιών. Μέσα

από το μετρημένο οι άνθρωποι περνούσαν σε έκσταση και από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο μέχρι που έβγαιναν εκτός ορίων. Άρα πρόκειται για μια αρχαία λειτουργία την οποία εμείς προσπαθούμε όχι να ανακαλέσουμε αλλά να συνομιλήσουμε με αυτή την παράδοση.

Ο Κάφκα στην “Αναφορά σε μια ακαδημία” μιλώντας αλληγορικά εμπιστεύεται τη συνθήκη του θεάτρου για να μετασχηματίσει το ανθρώπινο.

Συμβαίνει κάτι πολύ ενδιαφέρον στο έργο. Βρισκόμαστε στη Χρυσή Ακτή όπου μια αγέλη πιθήκων δέχεται επίθεση από μισθοφόρους της εταιρείας του Χάγκενμπεκ που σκοπός τους είναι να συλλάβουν ζώα για να φτιάξουν ζωολογικούς κήπους. Ένας από τους πίθηκους που τραυματίζουν και αιχμαλωτίζουν είναι ο Rotpeter. Τον κλείνουν σε ένα κλουβί, καταλαβαίνει πως δεν μπορεί να ξεφύγει και αρχίζει να μιμείται την ανθρώπινη συμπεριφορά. Οι ναύτες παίζουν μαζί του -επί της ουσίας βασανίζοντάς τον- σε μια διαδικασία βίαιου εξανθρωπισμού. Βασανίζοντάς τον προσπαθούν να τον κάνουν άνθρωπο. Το μαρτύριο τελειώνει όταν ο Rotpeter επιλέγει να πάει αντί του ζωολογικού κήπου στο variété όπου μουσικότροπα προσπαθεί να επικοινωνήσει το βίωμά του στους ανθρώπους. Είναι μια λύτρωση η τέχνη.

Για να έρθω στο τώρα και στο δικό μας εξανθρωπισμό. Ποιο είναι το τίμημα που πληρώνουμε;

Αυτό που βλέπουμε στο διήγημα είναι μια διαδικασία βίαιης επέμβασης στη φύση από την πλευρά των ανθρώπων. Μια καταστροφή της φύσης γύρω και μέσα μας και η κατάργηση της δυνατότητας να συνομιλήσουμε και να συνυπάρξουμε αρμονικά μαζί της. Ο Κάφκα, πάντα δια της αρνητικής οδού, μας προσκαλεί και μας προκαλεί να επανεκκινήσουμε αυτό το δημιουργικό διάλογο με τη φύση σε μια εποχή όπου ζούμε τις τρομερές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Έχουμε εκχωρήσει κάθε μας αντίσταση απέναντι στον αφανισμό της φύσης.

Αυτό είναι συνέπεια της γενικής μας παράδοσης απέναντι σε κάθε μορφή εξουσίας;

Ε, δεν είναι; Για εμένα αυτή η περίοδος -αρχής γενομένης από τον κόβιντ, ίσως και λίγο πιο πριν- είναι μια ιδιαίτερα μεταβατική και μεταίχμιακή περίοδος. Για αυτό και όλες αυτές οι παραστάσεις, η “Αναφορά σε μια

ακαδημία”, “Οι Πέρσες”, ο “Γλάρος” που θα είναι το επόμενο έργο μας, είναι μια δική μου προσπάθεια να αντιληφθώ τη φύση της εποχής. Μια εποχή η οποία καθορίζεται από μια βαθιά κρίση του υπάρχοντος. Ο άνθρωπος έχει μετατραπεί σε ένα φοβισμένο, ταπεινωμένο, συρρικνωμένο ον κλεισμένο στους τέσσερις τοίχους ενός σπιτιού μπροστά από μια οθόνη όπου έχει καταργήσει το πνεύμα, το σώμα, τις αισθήσεις μας. Πιστεύω ότι η τέχνη μπορεί και πρέπει να αντισταθεί σε αυτή την κατεύθυνση.

Για αυτό είστε υπό διωγμό οι καλλιτέχνες;

Μεταξύ άλλων σίγουρα. Να πω ένα πράγμα εδώ. Ας γυρίσουμε στην αρχαία τραγωδία και στην αρχαία κωμωδία. Συμβαίνει κάτι συγκλονιστικό στην Αττική του 5ου αιώνα. Οι τραγικοί και κωμικοί ποιητές γράφουν έργα τα οποία εκθέτουν την εξουσία της εποχής μέχρι εσχάτων. Παρόλα αυτά χρηματοδοτούνται από την πόλη επαρκέστατα και ακόμα παραπέρα στοιχειοθετούν ένα μεγάλο φεστιβάλ όπου η πόλη ανοίγει τις πόρτες της σε όλη την επικράτεια της εποχής για να γίνουν μάρτυρες στην κριτική που ασκούσαν στην ίδια την πόλη. Η τέχνη είναι από τη φύση της επικίνδυνη και πρέπει να είναι επικίνδυνη. Τη θέλουμε επικίνδυνη για να μπορέσουμε ως άνθρωποι να μετακινηθούμε πνευματικά, αισθητηριακά και συνειδησιακά.

Στο έργο ο ήρωας επιλέγει την ανθρώπινη φύση έπειτα από εξαναγκασμό. Δεν είναι συνειδητή η επιλογή του. Αυτό είναι μια ρωγή στο ναρκισσισμό των ανθρώπων;

Φυσικά και είναι. Έχουμε μια αυτιστική, μια ομφαλοσκοπική έννοια του ανθρωποκεντρισμού. Νομίζουμε πως είμαστε το κέντρο των πάντων. Νομίζουμε πως μπορούμε να κακοποιούμε τη φύση, να την απομυζούμε χωρίς να δίνουμε λογαριασμό. Ο άνθρωπος μπορεί να είναι δημιουργός των όρων της ζωής του. Από εκεί και πέρα η αλαζονική πεποίθηση πως είμαστε το κέντρο των πάντων και για αυτό δικαιούμαστε να καταστρέψουμε τα πάντα είναι πραγματικά τραγικό. Στην τρίτη δεκαετία του 21ου αιώνα να μιλάμε πάλι για πιθανότητα παγκοσμίου και πυρηνικού πολέμου. Είναι αδιανόητο το πόσο βλασφημούμε απέναντι στη φύση. Αυτή είναι η ρίζα του καπιταλισμού. Ο Κάφκα προκαλεί και προειδοποιεί. Χωρίς την φυσικοποίησή μας πάντα θα υπάρχει η απειλή να οδηγηθούμε μόνοι μας στον αφανισμό μας.

Υπάρχει σωτηρία;

Πλήρως! Στη δυνατότητα να συνειδητοποιήσουμε και να αποφασίσουμε την ανάγκη ριζικού μετασχηματισμού των όρων της ζωής μας. Αυτή είναι μια διαρκής δυνατότητα. Εγώ, Ειρήνη, είμαι πάντα με το μέρος των αντιστάσεων και των εξεγέρσεων. Η ίδια η τέχνη από τη φύση της αγωνιά, αμφισβητεί την εξουσία. Η τέχνη ξεκινά από την άρνηση και όχι από τη θέση.

Νιώθεις πως το θέατρο που πρεσβεύεις είναι “δύσκολο”;

Μπορεί να υπάρχει μια φοβική στάση απέναντι σε κάτι που είναι διαφορετικό και ενδεχομένως προτείνει ένα διαφορετικό κοίταγμα στην τέχνη του θεάτρου. Το δέχομαι αυτό. Την ίδια στιγμή όμως βλέπω τους ανθρώπους να έχουν την ανάγκη να συνδεθούν ψυχικά και σωματικά με ένα έργο τέχνης. Δεν είμαστε ένα εμπορικό θέατρο και δεν μας ενδιαφέρει να είμαστε. Δεν έχουμε γνωστούς ηθοποιούς με όρους τηλεόρασης. Το κίνητρό μας είναι καλλιτεχνικό. Βλέπουμε τον κάθε άνθρωπο ξεχωριστά, προσπαθούμε να τον αγγίξουμε με το έργο μας. Αυτό οι άνθρωποι το αντιλαμβάνονται και μας έχουν αγκαλιάσει. Οι παραστάσεις μας είναι μικρά σκηνικά ποιήματα που απευθύνονται και στη διάνοια και στις αισθήσεις. Υπάρχει κοινό που μπορεί να διαβάσει μια παράστασή μας. Υπάρχει και κοινό που έχοντας πιο πρωτογενή αντανακλαστικά μπορεί να νιώσει μια παράστασή μας. Και τα δύο είναι καλοδεχούμενα και φυσικά είναι μια ηθική ικανοποίηση για εμάς.